

Процес впровадження

збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію

П. В. Коломієць

здобувач Національного університету Державної
податкової служби України

У статті досліджено основні періоди історії встановлення механізму правового регулювання збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію в Україні.

Ключові слова: податок, збір, спеціальні податкові режими, Податковий кодекс України.

В статье исследованы основные периоды истории становления механизма правового регулирования сбора в виде целевой надбавки к действующему тарифу на электрическую и тепловую энергию в Украине.

Ключевые слова: налог, сбор, специальные налоговые режимы, Налоговый кодекс Украины.

The article studies the main periods in history of mechanism of legal regulation of fee as a target supplement to the current tariff for electricity and thermal energy in Ukraine.

Keywords: tax, fee, special tax regimes, the Tax Code of Ukraine .

Згідно з пунктами 9.1.17, 9.1 статті 9 Податкового кодексу України (далі – ПК України), збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, віднесено до переліку загальнодержавних податків і зборів [1]. Правове регулювання відносин, що виникають у сфері справляння цього збору, визначено гл. 3 розд. XIV чинного ПК України. Наявність в структурі ПК України цього збору свідчить про те, що сучасний стан справ в електроенергетичній галузі і досі потребує такого потужного джерела фінансування, як цей збір. Річ у тім, що Україні у спадок від Радянського Союзу дісталася надзвичайно потужна енергетична система, яка добре збереглася і за своїм потенціалом входить до двадцятки найбільших енергетичних систем світу. Однак понад 90% енергоблоків ТЕС уже відпрацювали свій розрахунковий ресурс, а на чотирьох АЕС, які діють, експлуатуються 15 енергоблоків, які в середньому відпрацювали половину проектного терміну [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що питання правового регулювання справляння збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, висвітлюються в юридичній навчальній літературі [3; 4; 5] та в окремих наукових статтях [6; 7]. Разом з тим, ця тематика у сучасній вітчизняній юридичній науці фактично не досліджена.

Енергетика України має унікальні резерви потужностей з виробництва електроенергії, однак здатність цих потужностей обмежена низкою проблем – це моральний і фізичний знос основних фондів, внаслідок браку державних коштів [8].

З метою дослідження еволюції процесу правового регулювання встановлення

та застосування в системі оподаткування України збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, розглянемо передумови та історію його виникнення.

Проведене дослідження еволюції процесу правового регулювання встановлення та застосування в системі оподаткування України збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками дозволяє виділити чотири періоди в історії його розвитку: 1991-2002 рр.; 2003 р.; 2004-2010 рр.; 2011 р. – по теперішній час.

Період 1: 1991-2002 роки. Червень 1991 р. – Верховною Радою Української РСР приймається Закон Української РСР «Про систему оподаткування». Грудень 1991 р. – розпад СРСР. Україна стає незалежною державою. В країні спостерігається зростання цін на енергетичні ресурси. З метою забезпечення стабільної роботи електроенергетичної галузі Указом Президента України від 21 травня 1994 р. № 244/94 затверджено заходи щодо ринкових перетворень в галузі електроенергетики України [10]. Для забезпечення ефективності функціонування електроенергетики та створення ринку електроенергії в Україні Указом Президента України від 8 грудня 1994 р. № 738/94 створено Національну комісію з питань регулювання електроенергетики (далі – НКРЕ). Одним із перших застосувань поняття «надбавки до тарифу» було використано заради компенсації втрат від реалізації теплової енергії населенню м. Києва. НКРЕ затверджено надбавку до діючого тарифу на електричну енергію для промислових споживачів міста в розмірі 13%, яка введена в дію з 2 вересня 1995 р. терміном на один місяць [11].

В черговий раз, щоб змінити ситуацію на краще, Верховна Рада України своєю постановою від 15 травня 1996 р. № 191/96-ВР, затвердила Національну енергетичну програму України до 2010 р. 28 червня 1996 р. Верховна Рада України приймає Конституцію України. Вересень 1996 р. – в Україні була проведена грошова реформа, в обіг введено національну валюту України гривню. Запроваджено нову економічну систему ринкових відносин в електроенергетичній галузі. Для підвищення конкурентоспроможності української економіки у 1996 році в Україні створено оптовий ринок електричної енергії (далі – ОРЕ) [9].

16 жовтня 1997 року Верховною Радою України прийнято Закон № 575/97-ВР «Про електроенергетику». Затверджується план фінансового оздоровлення електроенергетичної галузі України [12].

Єдиним джерелом фінансування чи забезпечення окупності проектів будівництва, добудови, модернізації, об'єктів електроенергетичної галузі, які мали стратегічне значення для України в зазначений вище період, були цільові надбавки до тарифів на електричну енергію для підприємств електроенергетики та надбавки до оптової ціни на електричну енергію [9].

Період 2: 2003 рік. Але введення цільової надбавки до тарифу на електричну енергію, як додаткового джерела фінансування будівництва об'єктів електроенергетики та спорудження ліній електропередач, було вкрай недостатнім. Тому додатковим джерелом формування спеціального фонду Державного бюджету України на 2003 рік відповідно до положень пп. 7 та 22 ст. 10 Закону України «Про Державний бюджет України на 2003 рік» від 26 грудня 2002 р. № 380-IV законодавчо була введена цільова надбавка до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, яка нараховувалась у складі ціни їх продажу [13].

Завдяки цьому та відповідно до норм пункту XII Закону України «Про внесення

змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2003 рік» та деяких інших законодавчих актів» від 22 травня 2003 р. № 849-IV були внесені зміни до Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р. № 1251-XII щодо збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, як додаткове джерело фінансування будівництва об'єктів електроенергетики та спорудження ліній електропередач, було законодавчо введено в Україні з 2003 р. Це стало початком процесу правового регулювання відносин, які виникали у сфері справляння збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію. Зокрема, цей збір було віднесено до переліку загальнодержавних податків і зборів, які визначалися ст. 14 Закону України «Про систему оподаткування» [15]. Механізм справляння збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24.12.2003 р. № 2002.

Період 3: 2004–2010 роки. Протягом 2004–2010 років динаміка процесу правового регулювання відносин, що склалися в сфері справляння досліджуваного збору, підтверджує, що в енергетичній галузі України збереглися колишні суперечності та виявилися нові проблеми. Останній чинник підтверджується тезами Антикризової програми, яку було прийнято Верховною Радою України від 20 травня 2010 р. за № 2278-VI.

Проведене дослідження свідчить, що збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, розмір якого визначався законами України про державні бюджети на від-

повідні роки мав тенденцію до постійного збільшення. Однак з кожним роком спостерігалось зниження частки фінансування об'єктів електроенергетики у загальному обсязі цього збору. Так, протягом 2008-2010 років із фактично отриманих 7,3 млрд грн збору лише 2,2 млрд грн (30,7%) виділено Мінпаливенерго, з яких на заходи електроенергетики спрямовано близько 1,5 млрд грн, або 20,55% від фактично отриманої суми збору протягом 2008-2010 рр. [2].

Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 243 затверджено Державну цільову економічну програму енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 рр.

З метою впровадження системних економічних реформ, що спрямовані на вихід із фінансової та економічної кризи, забезпечення сталого економічного розвитку України як передумови зростання добробуту її населення, 2 червня 2010 р. на засіданні Комітету з економічних реформ при Президентові України схвалено Програму економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [8].

У 2010 році правове регулювання справляння збору востаннє регламентувалося Законом України «Про систему оподаткування» та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження механізму справляння збору у вигляді надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію» від 24.12.2003 року № 2002, оскільки з 01.01.2011 р. набрав чинності Податковий кодекс України.

08.07.2010 року Верховна Рада України приймає Бюджетний кодекс України, відповідно до норм якого збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікова-

ними когенераційними установками, належить до доходів загального фонду Державного бюджету України (якщо інше не встановлено законом про Державний бюджет України).

Період 4: 2011 рік – по теперішній час. З 1 січня 2011 року набирає чинності Податковий кодекс України. Справляння збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками здійснюється відповідно до положень гл. 3 розд. XIV ПК України [1].

Відповідно до положень законів України про державні бюджети на 2011 та 2012 роки, цей збір зараховується до доходів загального фонду Державного бюджету України.

Отже, дослідивши деякі питання, пов'язані з процесом впровадження збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, констатуємо, що цей збір був потужним джерелом фінансування будівництва об'єктів електроенергетики та спорудження ліній електропередач, починаючи з 2003 р. Відповідно до положень законів про державні бюджети на 2004-2010 рр. цей збір був джерелом надходжень до спеціального фонду Державного бюджету України, тобто використовувався за цільовим призначенням на потреби електроенергетичної галузі. Прийняття Бюджетного кодексу України своїми нормами закріпило надходження цього збору до загального фонду Державного бюджету, а отже, кошти цього збору вже не будуть джерелом наповнення спеціального фонду Державного бюджету і, таким чином, на нагальні потреби сектору економіки, який є безпосереднім платником зазначеного збору, не передбачається використання його коштів взагалі.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Електроенергетика України – проблеми та реалії / І. Заглада, К. Луцєвський // Фінансовий контроль. – 2012. – № 1. – С. 18-21.
3. Фінансове право: навч. посіб. / за ред. М. П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2010. – 288 с.
4. Фінансове право України: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін.], 2-ге вид., стереотип. – К.: Правова єдність, 2010. – 395 с.
5. Бандурка О. М., Понікаров В. Д., Попова С. М. Податкове право. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
6. Покатаєва О. В. Правове регулювання справляння збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну енергію та природний газ / О. В. Покатаєва // Юридична наука. – 2011. – № 4-5. – С. 91-99.
7. Сарана С. В. Збори у вигляді цільової надбавки до тарифів на електричну й теплову енергію та природний газ як особливі складові спеціальних податкових режимів [Електронний ресурс] / С. В. Сарана // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 4. – С. 2. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
8. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Президент України: Програма від 02.06.2010 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
9. Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України: Кабінет Міністрів України: Постанова від 16 листопада 2002 року № 1789 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Про заходи щодо ринкових перетворень в галузі електроенергетики України: Президент України: Указ від 21.05.1994 року № 244/94 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
11. Про надбавку до тарифів на електроенергію для промислових споживачів м. Києва (1, 2 та 10 групи): Нацкомелектроенергетики: Постанова від 22.08.1995 року № 3 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
12. Про затвердження плану фінансового оздоровлення електроенергетичної галузі України: Кабінет Міністрів України: Постанова від 18 квітня 1998 року № 508 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
13. Про Державний бюджет України на 2003 рік: Верховна Рада України: Закон від 26.12.2002 року № 380-IV [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
14. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2003 рік» та деяких інших законодавчих актів: Верховна Рада України: Закон від 22.05.2003 року № 849-IV [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
15. Про систему оподаткування: Верховна Рада України: Закон від 25.06.1991 року № 1251-XII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>